HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

ח) לשון מגומ'. רש"ל, ב) [סוטה ט.], ג) [ר"ה כו. ע"ש סוטה יג.], ד) י"מ המאוכל, ה) [ל"ל רב יהודה], ו) [בלא"ת מן],

הגהות הב"ח

(ה) נמ' והיא כפורחת הגיע זמנן כל"ל ותיבות עלתה נצה נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואומר וכו' את כל העמים: (ג) ד"ה הבו הד"ל עם ד"ה ואקחה שלשים כל"ל ותיבת את נמחק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) נמ' בני כשאת לתותי אפתח. נ"ב עי' ערוך ערך אפתח: ב) רש"י ד"ה שלשים מנות לא נתפרשו. נ"ב עי' עשה מלמרות מאמר תקוה דין מלק ג' פכ"ח דף קג ע"ל דמפרש להו לטולהו שלשים ועי' יפה תואר כפ' ויחי דף תקכ"ה עמוד ד' ויפה מראה פ"ל דר"ה דף נ"ו ע"ל ופ"ב דע"ז דף ק"ל ע"ב:

מוסף רש"י

ג' כוסות. כחלומו של שר המשקים (סוטה ט.). בימי פרעה נכה. לנה נבוכדנצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים (שם). עם כל העובדי כוכבים. לימות המשיח (שם).

תורה אור השלם

1. וַיִּשַׁר אֶל מַלְאָךְ וַיֶּחֱל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: הושע יב ה
2. וַיֹּאמַר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל: בראשית לב כט
3. וּבְגָפְנָן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִיא כְּפִרְחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: בראשית מ י
4. גֹּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גוֹיִם וַתִּטָּעֵהוּ: תהלים פ ט
5. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בְּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: שמות א ז
6. פּוֹרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וָאֲרַמְּסֵם בַּחֲמָתִי וַיִּז נִצְחָם עַל בִּגְדִי וְכָל מַלְבוּשַׁי אִגְאָלְתִּי: ישעיהו סג ג
7. וְאֶבְרְכָה לִּי בְּחַמְשָׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלַלֶּחֶךְ שְׁעֹרִים: הושע ג ב
8. אֲבִי הִשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וָאָשׁוּבָה: בראשית נ ה
9. צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ: משלי ז כ
10. וַיֹּאמֶר יֵיָ אֵלַי הַשְׁלִיכֵהוּ אֶל הַיּוֹצֵר אֶדֶר הַיְקָר אֲשֶׁר יָקַרְתִּי מֵעֲלֵיהֶם וָאֶקַּחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית יֵיָ אֶל הַיּוֹצֵר: זכריה יא יג
11. וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם לֹא חֲדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף: זכריה יא יב

לעזי רש"י

וידייל"ש [וידילי"ש]. קנוקנות.

רבינו גרשום

הדר ויריעו כל בני אלהים: אלו שלשה שרי גרים כו'. כלומר גרים כשרין כגון אדרכן דשמשיה לרב: הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הנסכים. וגם הם היו מתנה לגבי מזבח: וכן הוא אומר ויז נצחם על בגדי. נצה דורש נצחם: שלש כוסות האמורין במצרים. וכוס פרעה בידי וגו': אומה זו כגפן נמשלה. כלומר ישראל: קנוקנות. סופי ענבים שהם ענבים קשים: שאלמלא עַלייה. כלומר שחורשין וזורעין שאלמלא כן רעב יבא בעולם: חומר שעורים ולתך שעורים. חומר שלשים סאה לתך ט"ו סאין ואלו הן סך הכל מ"ה סאין ואותם מ"ה סאין אלו מ"ה צדיקים: דתותי אפתא. אֶפְגְּרֵיץ בלע"ז: ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי:

כיון דאתיהיב רשותא. להזכיר דכבר הזכירוהו בקדוש לאחר שלש תיבות של שבת: **אתיהיב.** רשותא לאדכוריה להדיא: **וישר אל מלאך.** מקרא הוא בתרי עשר: **ויוכל איזי יודע.** על מי זה מהם הוא אומר ויוכל שנלחם ונעשה שר אם יעקב למלאך והכי קאמר וישר יעקב אל מלאך ויוכל יעקב או הכי קאמר וישר אל יעקב מלאך כלומר נשתרר לעומתו המלאך ויוכל המלאך ונלחו: **כשהוא אומר כי שרית.** ותוכל הוי יעקב נלחם למלאך: **שרית עם אלהים.** נשיא שבארץ ישראל שסמוכים הם ונקראים אלהים עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב) ועם אנשים רמז הגולה: **וגבגפן.** ישראל נמשלו לגפן דכתיב גפן ממצרים תסיע (תהלים פ): **שרי גאיים.** עשיריה וקרובים למלכות: **אלו ג' שרי גויים.** מלאכים: **עלתה נצה.** אין חשוב כך כל כך כשריגים שהם עגפים קשים: **אלו פרחי דהונה.** המשרתים במקדש: **נמשנות.** שנתן הקב"ה לישראל: **אלו הבכורים.** שהכניסן לארץ טובה ומלאה פירות ומביאין ממנה בכורים בפריחת גמר בשולם: **הגיע זמן.** לצאת מכאן ולפרות ולרבות: **עלתה נצה.** עלתה זמן הגלה להזות דם נגאן של מצרים: **ג' כוסות.** בספור החלוס וכוס פרעה וגו' (ו): **בימי פרעה נכה.** שהחריבה נבוכד נצר דכתיב (ירמיה מו) לבא נבוכד נצר מלך בבל וגו': **אומה זו.** ישראל: **נמשלה כגפן.** גפן ממצרים תסיע: **זמורות שבה אלו בעלי בתים.** דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם ומתקיימים על ידם: **עלין.** שבגפן קובלין הרוח ומגינים על האשכולות שלא יכם שרב ושמש ורוחות כך עמי הארץ חורשין וזורעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים אוכלים: **קנוקנות.** וידייל"ש דלא חזו למידי: **ואכרה לי.** הקב"ה אומר קניתי לי ישראל בע"ו בניסן בשביל הצדיקים: **אשר כריתי לי.** קניתי כדאמרי' בפ"ק דסוטה (דף יג.) דיעקב זבנה מעשו: **צרור הכסף.** בחלק (סנהדרין דף לו:) מפרשינן ליה בצדיקים דשלחו ליה עמון ומואב לנבוכד נצר כדשמעו לנביאים דאיתנבאו בחורבנא תא אחרביהו שלא להו מסתפינא מאלההון שלחו ליה כי אין האיש בביתו שלח להו בקריבא אתי שלחו ליה הלך בדרך למרחוק שלח להו איכא לדיקי דבעי רחמי שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו לדיקים שבהם המיתם: **חומר.** שלשים סאין: **לתך.** ט"ו סאין: **כאן.** בבבל: **ורובייהו.** הצדיקי דארץ ישראל: **אפתא.** יליע: **ואומר אליהם.** בנבואת זכריה כתיב בני עובדי כוכבים ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את (ב) העמים ואומר אליהם וגו': **הבו שכרי.** החזירו לי את הצדיקים שהיתם מקבלים עליהם שכר וישקלו וגו'(ג): **ואקח את שלשים הכסף.** ונקבעו אותם לדיקים לדורות בישראל: **אל בית ה'.** בארץ ישראל: **שלשים מנות.** לא נתפרשו ב] ומהכא הוא דקא יליף: שאין

ברוך אופנים הוא דאמרי ליה. אבל קדוש אומרים שרפים כדכתיב (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו וגו' וכתיב בתריה וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש וכו' ומה שאנו אומרים בתפלת יוצר והאופנים וחיות הקדש כו' דחיות נמי אומרים ברוך דעדיפי משרפים וקרא נמי מוכח דחיות ואופנים אומרים ברוך דנתר קרא דברוך כתיב וקול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה וקול האופנים לעומתם קול רעש גדול ובכל דוכתא משמע דהאופנים בתר חיות גרירי דכתיב (יחזקאל א) ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים וכתיב נמי כי רוח החיה באופנים ואם תאמר דילפינן השתא לפירוש זה דחיות ושרפים אין בכל אחד ואפרק אין דורשין (חגיגה דף יג:) אומר פסוק אחד אומר שש כנפים לאחד ופסוק אחד אומר ארבע כנפים לאחד ומאי קושיא הא האי קרא דשש כנפים בשרפים כתיב והאי בחיות כתיב וי"ל דמסתבר ליה שאין משונים בכנפיהם וכה"ג פריך בפ' בא לו (יומא דף עב:) כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים אע"פ שהיה ארון אחד מסתמא כמו שהיה זה כך היה זה וכן בהמוכר פירות (ב"ב דף צט.) למ"ד פניהם איש אל אחיו והכתיב ופניהם אל הבית מכרובים של שלמה אכרובים של משה פריך דמסתמא לא נשתנו זה מזה:

מילימא

ברוך אופנים הוא דאמרי ליה אבעית אימא כיון דאתיהיב רשותא אתיהיב [1]וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו איני יודע מי נעשה שר למי כשהוא אומר [2]כי שרית עם אלהים הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך בכה ויתחנן לו איני יודע מי בכה למי כשהוא אומר ויאמר שלחני הוי אומר מלאך בכה ליעקב כי שרית [עם אלהים ועם אנשים] אמר רבה רמז רמז לו שעתידים שני שרים לצאת ממנו ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל מכאן רמז לו גלות [3]ובגפן שלשה שריגים אמר רב חייא בר אבא אמר רב אלו ג' שרי גאים היוצאים מישראל בכל דור ודור פעמים ששנים כאן ואחד בארץ ישראל פעמים ששנים בארץ ישראל ואחד כאן יהיבו רבנן עינייהו ברבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב רבא אמר אלו שלשה שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל בכל דור ודור תניא רבי אליעזר אומר גפן זה העולם שלשה שריגים זה אברהם יצחק ויעקב והיא כפורחת עלתה נצה אלו האמהות הבשילו אשכלותיה ענבים אלו השבטים אמר לו רבי יהושע וכי מראין לו לאדם מה שהיה והלא אין מראין לו לאדם אלא מה שעתיד להיות אלא גפן זה תורה שלשה שריגים אלו משה ואהרן ומרים והיא כפורחת עלתה נצה אלו סנהדרין הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הצדיקים שבכל דור ודור אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי דמוקים ליה כוליה בחד מקום רבי אלעזר המודעי אומר גפן זה ירושלים שלשה שריגים זה מקדש מלך וכהן גדול והיא כפורחת עלתה נצה אלו פרחי כהונה הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי יהושע בן לוי מוקים לה במתנות דאמר ר' יהושע בן לוי גפן זו תורה שלשה שריגים זה באר עמוד ענן ומן והיא כפורחת עלתה נצה אלו הבכורים הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי ירמיה בר אבא אמר גפן אלו ישראל וכן הוא אומר [4]גפן ממצרים תסיע שלשה שריגים אלו שלשה רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה והיא כפורחת (ח) עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות וכן הוא אומר [5]ובני ישראל פרו וישרצו עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל ליגאל וכן הוא אומר [6]ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי (ט)אגאלתי הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה והיינו דאמר רבא (ב)שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחד ששתה בימי משה ואחד ששתה בימי פרעה נכה ואחד שעתידה לשתות עם כל העובדי כוכבים אמר ליה רבי אבא לרבי ירמיה בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו אמר רבי שמעון בן לקיש אומה זו כגפן נמשלה זמורות שבה אלו בעלי בתים אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עלין שבה אלו עמי הארץ קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא [7]ואכרה לי בחמשה עשר כסף א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק (ג)אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר [8]בקברי אשר כריתי לי בחמשה עשר זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים כסף אלו צדיקים וכן הוא אומר [9]צרור הכסף לקח בידו חומר שעורים ולתך שעורים אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם ואיני יודע אם שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ואם שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן כשהוא אומר [10]ואקחה שלשים הכסף ואשליך אותו בית ה' אל (ד)היוצר הוי אומר שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן אמר אביי ורובייהו משתכחי בבי כנישתא דתותי א] אפתא והיינו דכתיב [11]ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי ואם לא חדלו וישקלו את שכרי שלשים כסף (ה)רבי יהודה אומר אלו שלשים צדיקי אומות העולם שאומות העולם מתקיימים עליהם עולא אמר אלו שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת

שאין